

ONKOLOGIK KASALLIKLAR HOLATLARIDA BEMORLARGA TIBBIY YORDAM KO'RSATISHNING AHLOQIY-HUQUQIY JIHATLARI

Ilmiy rahbar: dotsent **Sattorova.D.G'**

To'rayeva D.J

Davolash ishi 406-guruh talabasi.

Toshkent davlat stomatologiya instituti

Ijtimoiy fanlar bioetika kursi bilan kafedra

Saraton kasalligi, odamlar bu tashxisni o'lim hukmi sifatida qabul qilishadi. Ushbu taklifning o'ziga xos haqiqati bor, chunki saraton kasalligining ishonchli davosi hali ixtiro qilinmagan va uni faqat dastlabki bosqichlarda davolash mumkin. Jahon sog'liqni saqlash tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra, har yili saraton kasalligi 2 foizga oshadi, rivojlangan mamlakatlarda saraton kasalligi ko'payishi bir foizdan oshmaydi. Ushbu natijaga saraton kasalligini nazorat qilish bo'yicha milliy dasturlarni amalga oshirish orqali erishildi.

Onkologik kasalliklar haqida qancha ko'p ma'lumotga ega bo'lsak, ushbu kasallikdan o'z vaqtida qutulish ehtimoli shunchalik yuqori bo'ladi.

Hayvonlar va o'simlik dunyosining deyarli barcha turlari turli xil xavfli o'smalar bilan kasallangan. Saraton odam Yerdan paydo bo'lishidan ancha oldin yashagan o'simliklar va hayvonlarning qazilma qoldiqlari orasida, masalan, dinozavrlar orasida ham uchragan. O'simtalarning paydo bo'lishini ilmiy jihatdan tushuntirishga birinchi urinish 1775 yilga to'g'ri keladi, o'sha paytda ingliz shifokori Pott saratonni tasvirlab, unda uglerod qora rangining zararli ta'sirini ta'kidlagan edi. Keyinchalik ular tar, bitum va asfalt bilan shug'ullanadigan ishchilar o'rtacha odamlarga qaraganda to'rt marta ko'proq teri saraton bilan kasallanganligini payqadilar. 100 dan ortiq turli xil malign neoplazmalar "saraton" tushunchasi ostida yashiringan. Turli xil kasalliklar guruhini tashkil etuvchi malign o'smalar haqida gapirish yanada to'g'ridir. O'simta kasalligi yomon va xavfli hisoblanadi. Xavfli birikmalar asta-sekin atrofdagi to'qimalarga o'sib boradi va ularni zanglab ketgan metall singari buzadi. Asosiy xavf shundaki, ular metastazlarni yaratishga qodir. O'simta rivojlanayotgan o'sma hujayralari umumiy massadan ajralib, butun tanaga tarqaladi. Turli xil organlarga joylashib, ular halokatli bo'linishni davom ettirmoqdalar. Xabis o'smalarning bu xususiyati uzoq vaqtdan beri ma'lum bo'lgan. Malign nafaqat yuzaga kelgan barcha narsalarni yo'q qiladi, balki odamni toksinlari bilan zaharlaydi.

Onkologik kasalliklar p53 genini tasodifiy yoki induksiya qilingan mutatsiyasini inaktivatsiyasi yoki virusli onkogen tomonidan inaktivatsiyalash natijasida hujayra protoonkogenlarining chiqarilishiga, apoptozning bekor qilinishiga va shu tariqa hujayrada yashaydigan tumorigenik mutatsiyalarning to'planishiga olib keladi. Saraton kasalligini engish uchun, xavfli hujayrada apoptozni qo'zg'atish mexanizmini topish kerak. Onkologik kasalliklar barcha turdagi hayvonlarda uchraydi. Ya'ni, ko'plab evolyutsion o'zgarishlarga qaramay, tabiat hayotning barcha darajalarida kanserogenez mexanizmlarini saqlab qoldi. Bu onkologik kasalliklar ba'zi maqsadga muvofiq funktsiyalarga ega ekanligini anglatadimi? Ushbu faraz hayotiy va halokatli jarayonlarning ko'paytirilgan mexanizmga ega ekanligi bilan tasdiqlanadi. Hayot tuxum hujayradan kelib chiqadi, buning uchun bitta sperma urug'lantirish uchun etarli. Ammo erkak o'z eakulyatsiyasida 30-50 millionta sperma tashlaydi. Saraton zararli hujayraning xususiyatlarini olgan bitta hujayradan ham kelib chiqadi. Protoonkogenlar tanadagi milliardlab normal hujayralarda mavjud. Er yuzida hayot o'limsiz mumkin emas. Shuning uchun tabiat tananing o'ziga xos bo'lgan qobiliyatsiz o'lim mexanizmini yaratdi.

Bu saraton kasalligini davolab bo'lmashligini anglatadimi? Rossiyada bir necha yillar davomida birinchi marta malign neoplazma tashxisi qo'yilgan bemorlarning taxminan 6 foizi saraton kasalligi davolanmasligiga ishonib davolanishni rad etishadi. Onkologiya fani tez sur'atlar bilan rivojlanmoqda, anesteziologiya, radiologiya, farmakologiya darajasi ilgari iloji bo'lmagan joyda sifatli yordam ko'rsatishga imkon beradi. Muammo ko'p hollarda bo'lgani kabi, inson omilida. Oldini olish, dangasalik yoki bandlik asoslarini bilmaslik tufayli odamlar har kuni o'z sog'lig'ini xavf ostiga qo'yadilar. Statistika ko'ra, Rossiyada bemorlarning yarmidan ko'pi III-IV saraton kasalligi bilan shifokorga murojaat qilishadi. Onkologik terminologiya qo'rqinchli bo'lsa-da, aslida u zamonaviy ma'noda bu jarayonning mohiyatini aks ettirmaydi. Masalan, terapiyada "malign jarayon" iborasi og'ir asoratlar bilan tez rivojlanayotgan patologiyani anglatadi. Ammo onkologik kasalliklar rivojlanib, uzoq vaqt, 15-20 yil davom etadi. Masalan, ko'krakdagi o'simtaning diametri 3-5 sm gacha o'sishi uchun 8-10 yil kerak bo'ladi. Va shu nuqtai nazardan, "xavfli o'simta" atamasi mutlaqo adolatli emas, agar 8-10 yil davomida asemptomatik bo'lgan va o'z vaqtida tashxis qo'yilgan o'smalar uchun kuzatiladigan 70-85 foizda davolanadigan boshqa patologik jarayonni topish qiyinligini hisobga olsak. ushbu bosqichlarning sut bezlari.

Bundan tashqari, xavfli va xavfli o'smalar o'rtasidagi chegara aniq va aniq emas. Masalan, qalqonsimon bezning kichik malign adenomalari benign bo'lganlarga aylanishi mumkin, bu esa o'z navbatida normal to'qimalarga aylanishi mumkin. Ya'ni, tirik organizmda, ma'lum o'sish shakllari o'rtasida qattiq chegaralar yo'q. Shuningdek,

12-13% hollarda palliativ operatsiyadan o'tgan bemorlar 5 yil umr ko'rishlari qiziqish uyg'otadi. Har yili mamlakatimizda onkologik kasalliklar 450 ming kishiga to'g'ri keladi, har yili qariyb 300 ming kishi saraton kasalligidan o'ladi yoki har 100 sekunda o'rtacha 1 kishi nobud bo'ladi. Boshqa tomondan, Rossiyada har yili 2 milliondan ortiq odam yurak-qon tomir kasalliklari bilan kasallanishadi va taxminan 1,3 million kishi yoki har 25 sekunda Rossiyada yurak-qon tomir kasalliklaridan biri vafot etadi. Dunyo miqyosida aholi o'limining sabablari tarkibida qon aylanish tizimi kasalliklari birinchi o'rinda turadi - mamlakatimizdagi barcha o'limlarning 56%. Ikkinchi o'rinni shikastlanish va zaharlanish egallaydi - barcha o'limlarning o'rtacha 14%. Onkologik kasalliklar faqat uchinchi o'rinni egallaydi (barcha o'limning taxminan 13%). Bugungi kunda inson salomatligi va hayotiga asosiy tahdid onkologik kasalliklar bilan emas, balki yurak-qon tomir kasalliklari bilan bog'liqligi aniq. Bundan tashqari, saraton kasalligining taxminan 30 foizida o'limning sababi xavfli o'smaning o'zi emas, balki fon jarayonlarining (arterial gipertenziya, ateroskleroz, qandli diabet) rivojlanishini ko'rsatadigan turli xil kasalliklar. Amaliy qism Viloyat bo'yicha statistik ma'lumotlarni o'rganish natijalari. Insar mintaqaviy shifoxonasining tibbiy statistikasini o'rganib chiqqandan so'ng (so'nggi uch yil ichida) qon aylanish tizimi kasalliklari birinchi o'rinda aholi o'limi sabablari tarkibida ekanligi aniqlandi. Ikkinchi o'rinni shikastlanish va zaharlanish egallaydi. Onkologik kasalliklar uchinchi o'rinni egallaydi (barcha o'limning taxminan 13%).

Salomatlik va hayot uchun asosiy xavf yurak-qon tomir kasalliklari, so'ngra onkologik kasalliklardir. So'nggi uch yil ichida 203 kishi onkologik kasallikka chalingan. Eng ko'p uchraydigan kasalliklar: teri saratoni - 56ta, ko'krak saratoni - 45, ichak saratoni - 23, bachadon bo'yni saratoni - 18 va boshqalar. Onkologiyaning asosiy sababi - shifokorga kech tashrif. 8-10 yil davomida asemptomatik bo'lgan va 70-85 foizda davolanadigan boshqa patologik jarayonni topish qiyin, bu bosqichlarda o'z vaqtida tashxis qo'yilgan ko'krak o'smalarida kuzatiladi. Mutaxassislar fikriga ko'ra, erta bosqichda aniqlangan har qanday onkologik kasallik davolanishi mumkin. Zamonaviy diagnostika usullari saratonni erta bosqichda aniqlashga qodir. Viloyat kasalxonasi mutaxassisi bilan suhbat. Mutaxassisning fikrini bilish uchun "Insarskaya" Markaziy mintaqaviy kasalxonasining tajribali onkologi Kuramshina Rosa Idrisovna bilan suhbat o'tkazildi. - Onkologiya nima? Onkologiya - bu o'smalar haqidagi fan, onkologiya yomon va xavfli o'smalarni o'rganadi. - Saraton kasalligini har doim davolash mumkinmi? - Saraton kasalligi bilan kasallangan bemorni davolash har doim ham mumkin emas, o'sma jarayonining keng tarqalishi bilan simptomatik davolanish amalga oshiriladi, uning maqsadi kasallikning alomatlarini vaqtincha engillashtirish va yo'q qilish, bemorning hayot sifatini yaxshilash sharti bilan maksimal darajada davom

etishdir. - Metastazlar nima? - Metastazlar tananing turli qismlarida paydo bo'ladigan qizsimon o'smalar bo'lib, asosiy o'simta hujayralari qon yoki limfa tomirlari orqali, kamroq boshqa yo'llar bilan tarqaladi. - O'simta o'sishini qanday aniqlash mumkin? - O'sish tezligi o'simta hajmining ikki baravar ko'payishi bilan belgilanadi. O'simta hajmining ikki baravar ko'payishi uchun uning diametri 1,4 baravar ko'payishi kerak. Yuqori o'sish sur'ati - 100 kundan kam vaqt ichida uning hajmini ikki baravar oshirish.

Shifokor qanday tashxis qo'yadi? - Malign neoplazma tashxisi bir necha bosqichda amalga oshiriladi. Bemorda ilgari biron bir kasallik bo'lganmi? Shifokor bemorning yashash sharoitlarini, vazn yoki ishtahaning o'zgarishini, emlashlar haqida ma'lumotni, noodatiy oqindi ko'rinishini tekshiradi. Shifokorga qon va siydikning biokimyoviy va umumiy klinik tekshiruvi, okklyuziv qon uchun najasni o'rganish, bir qator rentgen nurlari, qorin bo'shlig'ini ultratovush tekshiruvi va ehtimol ba'zi maxsus tadqiqotlar kerak bo'ladi. - Bemorga yordam berish mumkinmi? - Ha, agar o'z vaqtida boshlasangiz. Davolashning asosiy usullari jarrohlik yo'li bilan olib tashlash, radiatsiya va kimyoterapiya va immunoterapiya hisoblanadi. Asosiy usul, avvalgidek, operatsiya bo'lib qolmoqda, ammo boshqa usullar bilan birgalikda. Bunday holda, terapiya metastatik hujayralar bilan kurashishga qaratilgan yordamchi usuldir. Bemorning ahvolini maksimal darajada oshirish uchun operatsiyadan oldingi tayyorgarligiga alohida e'tibor berilishi kerak. - Jarrohlik qilmasdan davolash mumkinmi? Ha, lekin iloji bo'lsa, operatsiya qilishingiz kerak. - Jarrohlik bo'lmagan davolanish usullari qanday? - Radiatsiya terapiyasi. Ishlay olish qobiliyati. Samaradorlik o'simta hujayralarining sezgirligiga va uning hajmiga, lokalizatsiyasiga (ko'p jihatdan) va mutaxassisning malakasiga bog'liq. Immunoterapiya, vaksinalar. Gipertermi - 42-45 darajagacha mahalliy isitish qo'llaniladi. Saraton hujayralari shu haroratdan o'lishadi, sog'lom to'qimalar hujayralari esa tirik qolishadi. U kamdan-kam hollarda o'z-o'zidan qo'llaniladi, odatda shifokor uni operatsiya paytida ishlatadi. Kimyoterapiya saratonni dorilar bilan davolashdan iborat.

Xulosa shundan iboratki, Saratonning sabablari hali ham noma'lum. Saraton va boshqa zararli neoplazmalar paydo bo'lishida zararli omillar muhim rol o'ynaydi: genetik moyillik, atrof-muhitga salbiy ta'sir, stressli hodisalar, yomon odatlar. Eng katta muammo inson omilida. Oldini olish, dangasalik yoki bandlik asoslarini bilmaslik tufayli odamlar har kuni o'z sog'lig'ini xavf ostiga qo'yadilar. Davolanmaydigan onkologiyaning asosiy sababi - shifokorga kech tashrif buyurish. Erta bosqichda aniqlangan har qanday onkologik kasallik davolanishi mumkin! Zamonaviy diagnostika usullari saratonni erta bosqichda aniqlashga qodir. Buning uchun har bir davlatda bu kasallikga qarshi kurashish chora tadbirlari amalga oshirilishi lozim. Insonlarga onkologik kasalliklar haqida, uning profilaktikasi haqida ma'lumot

yetkazish, aholi o'rtasida tibbiy konsultatsiyalarni o'tkazish, ularning sog'liqlarini nazorat qilib turish, Aholi o'rtasida konserogen moddalardan foydalanishni keskin kamaytirish, og'ir onkologik bemorlarga psixologik darslarni o'tkazish lozimdir. Bundan tashqari tibbiyot sohasini yanada isloh qilish, zamonaviy tekshirish usullari va davo choralarini izlab topish hozirgi zamon talabidir.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Shubin B.M., Gritsman Yu.Ya. Odamlar saraton kasalligiga qarshi.
2. MSov. Rossiya, 1984 yil. Xmelevskiy M.V. Onkologiya masalalari, 1958 yil.
3. Traxtenberg A.X. O'pka saratoni.- M.: Tibbiyot, 1987 yil.
4. Gritsman Yu.Ya. Vrach - onkologning suhbatlari. - M.: Bilim, 1988
5. Mukhamedzhanovna, M. Z., Akmalovna, U. N., Abdusamatovich, K. S., Gapparovna, S. D., Arifovna, U. D., & Tashpulatovna, K. P. (2021). Bioethics-Paradigm of Humanization of Medical Education. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 125-133.
6. Сатарова, Д. Г., & Умирзакова, Н. А. (2016). Развитие глобальной этики и всеобщая декларация о биоэтике и правах человека. In *Этика и история философии* (pp. 202-207).
7. Сатарова, Д. Г. (2014). СОЦИАЛЬНЫЙ ИДЕАЛ И ПОСТКОЛОНИАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ ДЛЯ "ПОНИМАЮЩЕГО КОНТРОЛЯ". *Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов*, (1), 106-108.
8. Сатарова, Д. Г. (2015). СТРАТЕГИЯ КОМПЬЮТЕРИЗАЦИИ И ИНФОРМАТИЗАЦИИ И ПРОБЛЕМА ГУМАНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ. *Философские традиции и современность*, (2), 116-119.
9. Сатарова, Д. Г. (2015). Стратегия компьютеризации и информатизации и проблема гуманизации образования. *Философские традиции и современность*, (2), 116-119.